

Teljes körű kisebbségvédelmet

Interjú Mirnics Károllyal, a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével kitüntetett szociológussal

Mirnics Károly szociológus, tudományos kutató és közíró december elsején vette át a Magyar Köztársaság szabadkai főkonzulátusán a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje kitüntetést. Mirnics Károly a tudós alaposságával közelít a problémákhoz, kritikusan szemléli a bennünket körülvevő társadalmi jelenségeket, visszasságokat, bátran kiáll véleményéért és mindig a kisemberek, a dolgozó, kiszolgáltatott kisemberek pártján áll. Írásai rendszeresen megjelennek az Aracs folyóiratban, s több évtizedes helytállásáért 2007-ben az Aracs Társadalmi Szervezet Aracs-díjjal tüntette ki Mirnics Károlyt.

** Évtizedek óta a fogyatkozásunkról ír. Oktatásügyünktől kezdve az élet minden szegmentumát ennek tükrében vizsgálja. A legutóbbi, 2011-es népszámlálás adatai közül még csak néhány ismeretes, a többi később kerül feldolgozásra. Mit mutatnak ezek a számok a szakembernek? Milyen következtetés vonható le a közzétett elenyésző számú adatból?*

– A közelmúltban olvastam egy becslést, amely szerint akár 500 ezer személy is távozott ebből az országból a két népszámlálás között. Az idén ősszel lebonyolított népszámlálás adatai szerint viszont 377 ezerrel csökkent a lakosok száma Szerbiában. Ahhoz, hogy valós képet kapjunk, figyelembe kell venni azt is, hogy mennyien érkeztek a két népszámlálás közötti időszakban a mai Szerbia területére és azt is, hogy az előző – tehát az 1991-es és a 2002-es népszámláláskor – nem ölelték fel azokat, akik bejöttek az országba. Ezért valószínűsíthető, hogy akár 500 ezren is távoztak az országból. Azt, hogy a két népszámlálás között mekkora volt a természetes fogyás, igen könnyen meg tudjuk mondani, az nem képez különösebb nehézséget. Tudjuk, a délvidéki magyarok esetében az éves elhalálozás 6000 körül alakul, a születések száma 3000 körül volt, és most már minden valószínűség szerint 3000 alá csökkent. Eszerint ki tudnánk mutatni a magyarság számának a természetes fogyását. Ám meg kell mondanom azt is, hogy ezekkel a népszámlálásokkal sok bajom van. Sem 2002-ben, sem most nem tisztelték a gyakorlatban a népszámlálás módszertanát. Pedig törvény erejű okmány szabályozza, hogy hogyan kell lebonyolítani a népszámlálást. Ám 2002-ben a pár-



Korszós Tamás főkonzul (balról) átadja a kitüntetést Mirnics Károlynak

Diosí Árpád fotója

tok felhívást adtak ki arra vonatkozóan, hogy mindenki, akinek külföldön van hozzátartozója, azt is írassa össze. No, de a módszertan pontosan meghatározza, hogy aki egy éven túl tartózkodik külföldön, azt már nem lehet összeírni, csak azt, aki egy évnél kevesebb ideig volt az országhatárokon túl. Ám a pártok felhívása nyomán el lehet képzelni, hogy ki mindenkit nem írtak össze. Csalóka képet kaptunk emiatt. Az európai statisztikai hivatalnak van egy útmutatója arra vonatkozóan, hogyan kell megragadni a külső vándormozgalmat. 26 mérce vonatkozik arra, hogyan kell felölelni a külföldi elvándorlást. Ebből a népszámlálás csak kettőt képes megragadni, éppen ezért én nagyon gyanakvó vagyok a 2002-es népszámlálás eredményeivel szemben. Most pedig egy rettentően sértő dolog történt: Újvidéken több pannót állítottak fel a város szívében és a bejáratánál, amelyen arra szólítják fel a népeiséget, hogy ne a nemzetiségi hovatartozása szerint nyilatkozzon, hanem mondja azt, hogy vajdasági. Enyhén szólva ez túllép a törvényesség határain. Ez megengedhetetlen. Egyszerűen érvénytelennek lehetne tenni azokat az adatokat, amelyek a nemzetiségi hovatartozásra vonatkoznak, mert ha Újvidéken, a tartomány fővárosában ilyen hatalmas pannókat állítanak fel, akkor el lehet képzelni, hogy hogyan instruálták az összeírókat a szórványokban. Az állam tette a maga dolgát, ezek bejáródott mechanizmusok, tiszteli az európai statisztikai hivatal útmutatóját. Ha a Vajdasági Szociáldemokrata

Liga meg más szabadelvű civil szervezetek ilyen módon befolyásolják az összeírókat, akkor nem lehet objektív a nemzetiségi hovatartozásra vonatkozó adat.

**Az 500 ezer személy, aki távozott, feltételezhető, hogy legalább érettségivel, de számtalan esetben egyetemi diplomával, sőt magiszteri, doktori titulussal rendelkezik.*

- Egy külső vándormozgalom leírhatatlan kárt okoz egy ország nemzetgazdaságában. Éppen abból kifolyólag, hogy az agyelszívás problémája többé nem elsősorban az egyetemet végzettekre, a tudósokra vonatkozik. Most már a középkáderre is nagyon nagy szükség van. Középkiskolai, főiskolai végzettségű személyekben rendkívüli hiány van a nagy nyugat-európai országokban. Közismert, hogy Németországban mennyire előregedett a népesség. Annyira, hogy a nők esetében lassan már a 70 felé közeledik a nyugdíjkorhatár, a férfiaknál ennél magasabb. Minden létező szakemberre, aki nem betanított munkás, hanem annál magasabb végzettségű, nagy szükségük van. S eldöntötték, nemcsak a távoli Indiából hoznak be munkásokat, hanem azonos kultúrkörből, tehát az európai kultúrkörből is. Úgyhogy ez is nagyon súlyosan érinti Szerbiát. Van egy jellemző adat: Belgrádban végeztek egy felmérést, hogy a külföldön élő vendégmunkásaink mennyi devizát küldenek haza. Ez évente most már meghaladja a 4 milliárd eurót. Ennek alapján el lehet képzelni, milyen óriási azok száma, akik a nyugat-európai országokba távoztak.

**A délvideki magyarságot különösen érinti ez a távozás, mivel a magyar felsőoktatás lehetőségei szűkösek. Érettségi után sokan az anyaországban tanulnak tovább, és csak 20 százalékuk jön vissza. A magyarság szempontjából mondhatjuk azt, hogy ki fog ürülni e térség, ugyanúgy, mint amikor a török seregek itt végigvonultak?*

- Szerintem az okok között szerepel az a téves politika, hogy jó pár évvel ezelőtt, amikor a legreakciósabb pártoknak nagy befolyásuk volt az állampolitikára, olyan területfejlesztési tervek készítették, hogy a Bánságnak és Bácskának azon a részein, ahol nemzetiségiek élnek, ne történjen beruházás. Persze, hogy ez érinti a szerb-séget is, akik velünk élnek itt, de megsemmisítő erejű a kisebbségek szempontjából. A Világbank becslése szerint 12 év alatt 45 milliárd eurót küldtek haza a vendégmunkások Szerbiába, ami elképesztő összeg, ám mi ennek a gazdaságfejlesztő erejét nem tapasztaljuk sehol. Beruházásra ebből a pénzből nem is kerülhet sor, mert ez valakinek a pénze. S ezt az összeget felélik azok a családok, amelyeknek a hozzátartozóik küldik, közfo-

gyasztási javakat vesznek rajta. Az eltávozottak törődnek azokkal, akik idehaza maradtak.

**Egyik interjújában a magánosítás kapcsán azt említette, hogy bizonyos jóslatok szerint újabb 40-50 ezer szerbiai dolgozó válik munkanélkülivé nagyon rövid idő alatt.*

- Azt hiszem, ezek a becslések igen szerények. Tudniillik az ipar nem dolgozik. A kereskedelemben még folyik tevékenység, ám korántsem jelenti azt, hogy nagy munkaerő-felszippantó. A szolgáltatások területén van bizonyos erő Újvidék és Belgrád esetében, egymásnak szolgáltatásokat végeznek. Ezek a szolgáltatások azonban nem a legmodernebbek. S nem gazdaságfejlesztők, hanem a túlélés szolgáltatásai.

**Itt valamikor működött az ipar. Lát-e esélyt arra, hogy a termelés ismét beinduljon?*

- Az egész közép-európai térséget érinti ebben a pillanatban ez a probléma, 12 ország kapott figyelmeztetést azok közül, amelyeket most néhány éve vettek fel az EU-ba, hogy újabb és újabb megszorításokat végezzenek, az államháztartásukat rendezzék, hogy a költségvetési hiány sehol ne haladja meg a 3 százalékot. Ezek mind olyan dolgok, amelyek e pillanatban a beruházásoktól vonják el a lehetőséget. Ugyanakkor nem tapasztaljuk azt, hogy a nyugat-európai országok nagyobb beruházásokra készülnének itt, e térségben. Még mindig nagyon nagy a bizalmatlanság. Elsősorban azért, mert az itteni politika nagyon nagy bizalmatlanságot kelt a nyugat-európai országokban, amelyek maguk is eladósodottak, de azért keresik a lehetőséget a tőkekihelyezésre. A tőkekihelyezés mindig a legmegfelelőbb, legprofitábilisabb helyeket találja meg, a mi térségünket átugorja, és az ázsiai területekre vonul el.

**Hogyan lehet idevonzani, például Szerbiába?*

Ezekben az említett országokban egy művelt, igényes munkásosztály van. Ezek az emberek nem az igény szint legalsó fokán vannak. Ez vonatkozik Szerbiára is. Az ázsiai országokban lehet arra építeni, hogy kis bérrel is működtessenek beruházásokat. Viszont Európa e részében elmondható, hogy még mindig adnak a szakképesítésre, vannak jó középfokú szakiskolák, vannak jó szakmunkásképzők. Ez a munkásosztály nem hajlandó a bérszint legalján megfenekezni. Ami Szerbiát illeti: gyökeresen kellene változtatni a gazdaságpolitikán olyan értelemben, hogy ne centralizálja az összes létező szabadtőkét, a tőkeberuházásokhoz szabad pénzforgásokat teremtsen, ez nem történik meg, mert minden

pénzt belgrádi szinten központosítanak, és Vajdaságot kizsigerelik. Ezt nem lehet letagadni.

**Ha kizsigerelik, ez azt jelenti, hogy az elvándorlás nagyobb lesz a délvidéki magyarság körében is. És az iskoláink is kiürülnek.*

– Itt most nem arról van szó, hogy optimisták vagyunk vagy pesszimisták. A valóság az, hogy a gyermeklétszám fogyatkozásával megszűnnek azok a lehetőségek, hogy bizonyos általános iskolákat, de például szakiskolákat is fenntartsunk. Erről mi a Magyarországtudató Tudományos Társaság kutatásai alapján sokat irtunk, s fel is térképeztük, hol várható az általános iskolai oktatás megszűnése, milyen községekben, helységekben, mégpedig egyszerűen azért, mert a törvényes kereteknek nem tesznek eleget a gyermeklétszámot illetően. Ilyenkor megindul egy iszonyatos harc a gyerekekért, tannyelv szerint is, s a szerb tannyelvű osztályokban oktató tanárok amennyire tudják, igyekeznek befolyásolni a szülőket arra, hogy oda írassák a gyerekeiket, ne pedig a kisebbségi tannyelvű iskolákba. Az osztályok számának csökkenésével rengeteg tanár válik feleslegessé. A Magyar Nemzeti Tanács a jogszabályokra hivatkozik, amikor a kis létszámú osztályok megmaradásáért küzd. A jogokért való küzdelmet azonban nem lehet kiegyenlíteni a kisebbségvédelemmel, mert ez utóbbi sokkal tágabb fogalom. Nyilvánvaló, hogy a kisebbségvédelmet nem lehet csak az oktatás, a kultúra és a tájékoztatás területére leszűkíteni. A foglalkoztatás is ide tartozik. A magánvállalkozásokról van szó. Képzelnék el, hogy Amerikában, ahol mindenütt magántőke van, a négervédelmet nem értelmeznék a magánszektorra. A négerek akkor még mind a mai napig rabszolgák lennének. Nálunk is, ami minimum elvárható lenne, hogy az állami szervek a vállalatoknak ajánlást adjanak arra vonatkozóan, hogy tiszteljék egy soknemzetiségű környezetnek az összetételét. Ez az államnak lenne a feladata. Amerikában ezt a négerek esetében nagyon-nagyon tisztelik, és nemcsak az ösztöndíjazás politikájában, hanem a foglalkoztatásában is, és nem csupán a közvállalatok, hanem a magánvállalatok esetében is. Sokkal szélesebb tehát a kisebbségvédelem annál, hogy leszűkítsük e három területre. Nem lehet abban hinni, hogy ez elégséges lesz a kisebbségvédelem problémájának megoldására. Persze, hogy nagyon szükséges a kultúra. Láttam olyan esetet, hogy felépítettek egy gyárat, ám nagy volt az elvándorlás, csak amikor beindult a művelődési élet (létrehoztak egy színtársulatot), akkor lehetett ott tartani a mérnököket és más dolgozókat. A kultúrának és a jó iskolának nagy szerepe van, ám magában véve nem elégséges. A magánszektorral, a szerb magánvállalkozókkal szemben is az az állam kötelessége, hogy ajánlásokat adjon. Szabadkán jó volt a

gyárakban a nemzetiségi összetétel, ám ezek a létesítmények magánkézbe kerültek. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy e magánvállalkozóknak nincs kötelezettségük az itt élő kisebbségek iránt. Tehát, az említett állami ajánlás tegye lehetővé a kisebbséginek is, aki befejezi a középiskolát, hogy munkához jusson. Megértem a szerbeknél ezt a rettentően nagy kohéziós erőt, hogy elsősorban a saját nemzetársaiknak igyekeznek munkát biztosítani. A munkanélküliek száma egymillió körül alakul. Különbözőek az adatok, de biztos, hogy megközelíti az egymilliót. A statisztikai adatok feldolgozása esetében mindig fontos ismerni a módszertant is, a mögöttük rejlő politikai szándékot is.

** Milyen esélyt lát a délvidéki magyarság számára?*

– Azt, ha a magyar vállalkozók megjelenhetnének ebben a térségben. Márpedig az tagadhatatlan, hogy az utóbbi 20 évben a magyarországi és német vállalkozóknak ezt nem teszik lehetővé. Az, hogy például egy Rudolf Walter befektetett itt, még nem jelenti azt, hogy megfelelő lehetőséget biztosítanak. Megjelent itt például az OTP Bank, van két-három fiókintézete, de elszigetelték a tevékenységét, s ilyen elszigetelt környezetben lehetetlenség a bankok működése. Vannak magyar tőkésék, akik itt befektetnének. Az árumintavásárokon keresik a kapcsolatot, annak módját, hogy megjelenjenek itt, de az állam ilyen tekintetben igen passzív, nem biztosítja a lehetőségeket.

Szerbia és Magyarország között most nem a legjobbak a politikai viszonyok. Számos oka van ennek, említhetném a múltira vonatkozó törvényeket, amelyek megfeneklettek a megoldásaikban: a restitúciós, a reprivatizációs, a rehabilitációs törvény. Ezek nem megfelelő megoldásokat tartalmaznak, sértik Magyarország nemzeti érdekét is. Ezekre szerb részről olyan megoldást kell találni, amely gyökeres változást hoz a két szomszédos ország politikai kapcsolataiban. S ha ezek megoldódnának, és meglenne a jó szándék a magyar szabadtóke behívásához különböző társítási, részvénytársasági formákban, akkor sokkal többet lehetne elérni. Ez még nem mutatkozik, mert a szerb gazdasági életben mindmáig ez nem bizonyult járható útnak, mert nem úgy tekintenek rá, hogy ez fellendíthetné e térség gazdasági erejét is.

Ahhoz, hogy ez megváltozzon, az kell például, hogy a különböző engedélyek kiadása az önkormányzatok, az állam részéről ne ütközzön adminisztratív akadályokba, hanem ezek a vállalkozók a lehető leggyorsabban jussanak ilyen lehetőséghez. A rengeteg engedély beszerzése nem egyszerű, pedig nem nagy cégekről, hanem kis- és középvállalkozásokról van szó, amelyek munkahelyeket teremtenének itt.

** Derűlátásra mi ad okot?*

- A vajdasági magyarság meg fog maradni, függetlenül attól, hogy állandóan csökken a száma. Ez a magyarság elpusztíthatatlan. Manapság nem olyan egyszerű a megsemmisítése, mint amikor valaki agyában megfogamzott az az ördögi terv, hogy nagyon durván, karhatalmi erővel nyúljon bele a kisebbségi kérdésbe. S itt is vannak olyan rátermett magyar emberek, akik vállalkozásba kezdenének, akik kis- vagy középvállalkozók lehetnének, csak támogatni kell őket. Nem lehet úgy segíteni, ha Szerbia központosított politikája abból indul ki, hogy ez a térség veszélyeztetett, s akkor a mezőgazdaság területén hatalmas latifundiumokat hoz létre, melyek lehetetlenné teszik, hogy a kis- és középvállalkozók társítsák az eszközeiket és megjelenjenek a piacon. Nem mese: több tízezer hektáros birtokok jöttek létre. Ezeket a termőföldeket egyrészt felvásárolták, másrészt ezeknek a személyeknek elsőbbségi joguk van, hogy béreljék a volt állami birtokok, szövetkezetek földjét.

Ami viszont az említett magyar tőke beáramlását illeti: a kapcsolatok, a gazdasági kapcsolatok hiányát rovom fel, Szerbia részéről tartózkodást érzek, Magyarország részéről pedig azt tapasztalom, e téren sokkal több lenne a kezdeményezés. Sőt, meg is van ez a kezdeményezés. Attól függetlenül, hogy voltak a történelem folyamán olyan cselekmények, amelyek beárnyékolják a kapcsolatokat, de a magyar vállalkozókat, a magyar embereket a jóhiszeműség jellemzi. A szerb kisvállalkozók igen sikeresek Budapesten, semmilyen diszkriminációban nincs részük. A kisiparban dolgoznak, nemcsak a kereskedelemben. Minimum ezt várnám el itt is.

** Min kellene változtatni, hogy ez így legyen?*

- A sajtóban meg kell változtatni a hangnemet. A fővárosi és a tartományi szerb sajtóban meg kellene már egyszer változtatni azt a hangnemet, amely vagy elmarasztaló, vagy agyonhallgató a kisebbségi igényekkel szemben. Mintha nem is élnének itt kisebbségek. Pedig mindig voltak és mindig lesznek. Bizalmatlanságot, érzéketlenséget érzek a sajtó részéről. Felrovom a szerb sajtónak, a gazdasági folyóiratoknak, hogy nem is keresik a lehetőséget, hogy a környező országok területéről a gazdasággal is jószomszédi viszonyokat ápoljanak. Le kell szögezni, hogy Magyarország politikája Szerbiával szemben nyitott, jóakarátú. S nem vitás, hogy Magyaror-

szág az, amely eltartja a mi kultúránkat. Kevés az a pénz, amit a szerb források biztosítanak a délvidéki magyar kultúrára. Az igazán jelentős támogatás Magyarországról jön. A műkedvelő csoportoknak ma egy népviseleti ruha, egy cimbalom megvétele is komoly gondot jelent. Ezt a kultúrát túlnyomórészt magyarországi támogatásból tartják fenn. Magyarország a sajtó részére is komoly támogatást ad. Szerb részről sokkal komolyabban kellene kezelni az ún. szubvenciók részt, magasabbra kellene emelni és nem ott tartani a 10 és 20 százalék között. Így ugyanis nem lehet oknyomozó újságírást fenntartani, amire pedig nagy szüksége van minden közösségnek, mert éppen abban van a kohéziós ereje, hogy önmagával szembeállítva a közösség az oknyomozó újságírás révén. S azt is ki kell mondani, hogy a szabad sajtó minden demokráciának, a demokrácia minőségének a fokmérője. És ehhez nem adnak megfelelő anyagi alapot. Nem elég az, hogy van magyar sajtó, annak minőségének kell lennie. S ahhoz nem elég a 10-20 százalékos szubvenció, ám nem lehet elvárni Magyarországtól sem azt, hogy a szükséges anyagi eszközökről gondoskodjon, mert így is rengeteget ad. S megemlíthetnénk azt is: jó néhány éve már egy kutatásunk kimutatta, hogy mi, délvidéki magyarok aránytalanul nagyobb hozzájárulást adunk az adó terén, mint amit visszakapunk abból.

** Hogyan éli meg a mai vajdasági magyar közéletet?*

- Nem jól. Jártam a nyugat-európai magyar közösségekben, s azt tapasztaltam, hogy ott már nem pártoskodás folyik, hanem bandáskodás. Zárt körű érdekcsoportok harca jelenik meg, s ez beszűrődik hozzánk is. Nem szabad megengedni, hogy a pártoskodás annyira egymásnak feszülő legyen, hogy miután szétesik ez a pártoskodás, megjelenjenek ezek a zárt eszmeiségű, egymással szemben álló kisebb érdekcsoportok.

** Lát esélyt az összefogásra?*

- A nemzetiségi közösségi ügyekben összefogásnak kell lennie. Hogy kinek mi az elvárása, az a magánügye, de amikor a nemzetiségiről, a közösségi érdekekről van szó, arról, hogy megmaradjon ez a közösség, hogy jobb életkörülmények közé kerüljön, hogy munkalehetőséghez jusson, hogy a kultúráját tovább fejlessze, akkor össze kell fogni.